IN2040: Funksjonell Programmering

Strømmer og utsatt evaluering

Andrea Pferscher
Baseret på slides af Martin Steffen

Universitetet i Oslo

9. uke (12. 10. 2026)

Forrige forelesning

- Nok en ny abstrakt muterbar datatype basert på lister: tabeller
- Mer om (prosedyre)navn, bindinger, og verditilordning
- Memoisering

I dag

- Anonym rekursjon
- Repetisjon: Sekvensoperasjoner
- Strømmer
- Realisering av data ved behov
- Uendelige(!) datastrukturer
- Utsatt evaluering

Prosedyrenavn: Rekursjon med anonyme prosedyrer

rekursivt eksempel: fakultet

```
> (define fac
    (lambda (n)
      (if (= n 1)
          1
          (* n (fac (- n 1))))))

> (fac 5) → 120
```

- Rekursjon: selv-referanse

Gåte og utfordring

- Er det mulig å utføre rekursjon med kun anonyme prosedyrer?
- spesielt her: Kan vi implementere `fac` uten rekursive kall? (Se SICP-oppgave 4.21.)

Rekursjon med anonyme prosedyrer

- fakultet bare med `lambda` og uten `define` .

triks: selvanvendelse

```
> ((lambda (proc n)
     (proc proc n))
   (lambda (fac n)
     (if (= n 1)
         1
         (* n (fac fac (- n 1)))))
   5)
→ 120
```

- nøyaktig: vi har ikke definert faktultetsfunkjon, men et kall av fakultet med argument 5 (enkelt å generalisere)
- mer komplisert: generalisere selvanvendelse for vilkårlige rekursive funksjoner ⇒

Y-kombinator

Repetisjon: Sekvensoperasjoner

- Vi har tidligere jobbet mye med sekvensoperasjoner definert for lister.
- F.eks. `map`, `reduce` (accumulate), `filter`, m.fl.

```
(define (reduce proc init items)
  (if (null? items)
      init
      (proc (car items)
            (reduce proc init (cdr items)))))

> (reduce * 1 '(2 2 2)) → 8
```

```
(define (interval low high)
  (if (> low high)
      '()
      (cons low (interval (+ low 1) high))))

> (interval 0 5) → (0 1 2 3 4 5)

> (reduce + 0 (interval 0 5)) → 15
```

Inkrementell beregning vs sekvensoperasjoner

```
(define (sum-primes low high)
  (define (recurse count sum)
    (cond ((> count high) sum)
          ((prime? count)  ; anta at prime? er gitt
           (recurse (+ count 1) (+ count sum)))
          (else (recurse (+ count 1) sum))))
  (recurse low 0))
```

```
> (sum-primes 1 5) → 10
```

```
(define (sum-primes low high)
  (reduce + 0 (filter prime? (interval low high))))
```

- Å uttrykke beregninger som manipulasjon av sekvenser kan være elegant, konsist og modulært, sammenliknet med 'inkrementell' kode.
- Men finnes det relevante forskjeller i tids- eller plasskompleksitet?

Begrensninger ved ‘sekvenstilnærmingen’

- I visse tilfeller kan teknikken bli veldig (og unødvendig) lite effektiv:

```
> (car (cdr (filter prime? (interval 100 100000)))) → 103
```

- Det beregnes én lang sekvens, så én til, men bare 4 elementer ‘brukes’.
- Med en mer tradisjonell programmeringsstil ville vi gjort beregningen inkrementelt, med de ulike operasjonene sammenvevd.
- (F.eks ved å iterativt teste en tellervariabel, og returnere så fort vi hadde kommet til det andre primtallet.)
- Kan vi beholde den elegante strukturen ved sekvensoperasjonene uten å miste effektiviteten ved inkrementelle beregninger?
- Løsningen: strømmer.

Strømmer

```
> (stream-car
    (stream-cdr
      (stream-filter prime? (stream-interval 100 100000))))
→ 103
```

- Ideen: elementene genereres ikke før vi ber om å få se dem.
- En strøm er altså en sekvens som konstrueres mens den brukes, men lar oss late som om hele sekvensen allerede finnes.
- Først beskrevet av Peter Landin i 1965.
- Utsatt evaluering (*delayed evaluation*).

Strømmer: Grensesnittet

- En strøm skal ha en 'kontrakt' som ligner på vanlige lister:

```
(stream-car (cons-stream x y))   ≡   x
(stream-cdr (cons-stream x y))   ≡   y
```

- Har også konstanten `the-empty-stream` og predikatet `stream-null?`.
- (For øyeblikket skal vi bare late som om disse var innebygget i Scheme.)
- På overflaten kan vi bruke strømmer som om de var lister. . .
- men `cdr`-verdien av en strøm evalueres ikke ved `cons-stream`, men først ved `stream-cdr`!

cons og cons-stream

- `cons-stream` gir et 'løfte' om at cdr-verdien kan beregnes ved behov.
- Først når vi bruker `stream-cdr` lages elementet (løftet innfris).
- Etterspørselen styrer beregningstidspunkt (*computing on demand*).


```
> (cons (+ 1 2)
        (+ 3 4))
→ (3 . 7)

> (cons-stream (+ 1 2)
               (+ 3 4))
→ (3 . #<promise>)

> (stream-cdr
    (cons-stream (+ 1 2)
                 (+ 3 4)))
→ 7
```

Sekvensoperasjoner for strømmer

- Liknende grensesnitt som lister, så listeoperasjonene kan lett tilpasses:

```
(define (filter pred seq)
  (cond ((null? seq) '())
        ((pred (car seq))
         (cons (car seq)
               (filter pred (cdr seq))))
        (else (filter pred (cdr seq)))))


(define (stream-filter pred seq)
  (cond ((stream-null? seq) the-empty-stream)
        ((pred (stream-car seq))
         (cons-stream
          (stream-car seq)
          (stream-filter pred (stream-cdr seq))))
        (else (stream-filter pred (stream-cdr seq)))))
```

Eksempel med interval

```
(define (interval low high)
  (if (> low high)
      '()
      (cons low (interval (+ low 1) high))))

(define (stream-interval low high)
  (if (> low high)
    the-empty-stream
    (cons-stream low (stream-interval (+ low 1) high))))
```

- En strøm utsetter evalueringen av sin `cdr` inntil den blir etterspurt.

```
> (interval 1 10) → (1 2 3 4 5 6 7 8 9 10)

> (stream-interval 1 10) →  (1 . #<promise>)

> (stream-cdr (stream-interval 1 10)) →  (2 . #<promise>)
```

Tilbake til primtalleksemplet

```
> (stream-car
    (stream-cdr
      (stream-filter prime? (stream-interval 100 100000))))
→ 103

> (car (cdr (filter prime? (interval 100 100000))))
→ 103
```

- Begge uttrykkene returnerer det andre primtallet større enn 100.
- Listeversjonen kaller predikatet ca 100.000 ganger og lager ca 110.000 cons-celler.
- Strømversjonen kaller predikatet 4 ganger og lager 6 cons celler.

Evalueringsstrategier (repetisjon fra 2. forelesning)

Applicative-order evaluation

- Evaluer argumentene: kall prosedyre på verdiene.
- Standard i Scheme.
- Andre navn: *strict*, *eager evaluation*, *call-by-value*.

Normal-order evaluation

- Prosedyren kalles med argument*uttrykkene*: evalueres først ved behov.
- Andre navn: *non-strict*, *lazy evaluation*, *call-by-name*, *call-by-need*.

- Gir samme resultat så lenge vi holder oss til ren funksjonell kode (og endelige datastrukturer og endelige beregninger), men kan gi forskjeller i effektivitet.
- `delay` gir oss kontroll til å velge selv når uttrykk evalueres.
- Skal se at den kan brukes for å implementere `cons-stream`.

Utsatt evaluering med `delay`

- `delay` er en **special form** som tar et uttrykk som argument og returnerer et 'løfte' om at uttrykket kan evalueres senere.
- Prosedyren `force` lar oss innfri løftet: evaluerer uttrykk som har blitt 'satt på vent' med `delay`.

```
> (define foo (* 21 2))
> foo →  42
> (define bar (delay (* 21 2)))
> bar →  #<promise>
> (force bar) →  42
```

Å "implementere" strømmer i Scheme

- `cons-stream` en special form som bruker `delay` på `cdr`-argumentet:

```
(cons-stream x y)  ≡  (cons x (delay y))
```

- Hvorfor må `cons-stream` være en *special form* (ikke vanlig prosedyre)?
- Resten av strømgrensesnittet kan realiseres som vanlige prosedyrer:

```
(define (stream-car stream)
  (car stream))

(define (stream-cdr stream)
  (force (cdr stream)))

(define the-empty-stream '())

(define (stream-null? stream)
  (null? stream))
```

Hvordan så "implementere" `delay` og `force`?

- `delay` og `force` er innebygd i Scheme, men det kan være opplysende å reflektere rundt hvordan vi kunne definert dem selv.

Hva skjer?

```
(lambda (x) (display (+ x 2))) ;; -> ??
(lambda (x) (display (+ 1 2))) ;; -> ??
```

- Evaluering av et uttrykk kan utsettes ved å gjøre det til prosedyrekropp:

```
(delay exp)  ≡  (lambda () exp)
```

- Dette kan så regnes som et løfte om å beregne `exp` senere.

- For å utføre selve beregningen kaller vi bare prosedyreobjektet:

```
(define (force promise)
  (promise))
```

Et eksempel i mer detalj

```
> (define s (stream-interval 1 10))
> s → (1 . #<promise>)
> (stream-cdr s) → (2 . #<promise>)
```

- Hva skjer egentlig i kallene på `stream-interval` og `stream-cdr`?

```
> (stream-interval 1 10)
⇒ (cons-stream 1 (stream-interval 2 10)
⇒ (cons 1 (delay (stream-interval 2 10)))
⇒ (cons 1 (lambda () (stream-interval 2 10)))
⇒ (1 . (lambda () (stream-interval 2 10)))
```

```
> (stream-cdr s)
⇒ (stream-cdr (1 . (lambda () (stream-interval 2 10))))
⇒ (force (cdr (1 . (lambda () (stream-interval 2 10)))))
⇒ (force (lambda () (stream-interval 2 10)))
⇒ ((lambda () (stream-interval 2 10)))
⇒ (stream-interval 2 10)
⇒ (cons-stream 2 (stream-interval 3 10))
 ...
```

En mer realistisk implementasjon av `delay`

```
(delay exp)  ≡  (lambda () exp)
```

- Definisjonen av `delay` over er tilstrekkelig for utsatt evaluering...
- men den kan gjøres mye mer effektiv!
- I motsetning til i/o-'strømmer' støtter strømmer *random access*.
- Strømelementer kan brukes flere ganger:
- Med definisjonen så langt må vi da innfri samme løfte flere ganger.
- Memoisering kan bygges inn i `delay`.

Memoisering og utsatt evaluering

- **Spesialisert** memoisering: fungerer kun for prosedyrer uten argumenter.

```
(delay exp) ≡ (memoize (lambda () exp))
```

```
(define (memoize proc)
  (let ((forced? #f)
        (result #f))
    (lambda ()
      (if (not forced?)
          (begin (set! result (proc))
                 (set! forced? #t)))
      result)))
```

```
> (define (foo x)
    (display "I was called!")
    x)
> (define bar (delay (foo 42)))
> bar → #<promise>
> (force bar)
↝ I was called!
→ 42
> bar → #<promise>
> (force bar) →  42
```

- merk: (proc) er en kall på proc (uten argumenter)

Utsatt evaluering og destruktive operasjoner

- Utsatt evaluering går ikke så bra i hop med mutasjoner:

```
> (define a 4)
> (define b (delay (+ 1 a)))
> (set! a 0)
> (force b) → 1
```

- Verdien til den utsatte evalueringen avhenger av tidspunktet for når den faktisk kalles: kan lett skape mye forvirring (og bugs)!
- Enda mer forrvirrende hvis det er optimisert med memoisering i tillegg:

```
> (set! a 100)
> (force b) → 1
```

Noen hjelpeprosedyrer fra oblig 3

```
(define (stream-ref s n)
  (if (= n 0)
      (stream-car s)
      (stream-ref (stream-cdr s) (- n 1))))

> (stream-ref (stream-interval 1 1000000) 7)
→ 8
```

```
(define (show-stream stream n)
  (cond ((= n 0) (display "...\n"))
        ((stream-null? stream) (newline))
        (else (display (stream-car stream))
              (display " ")
              (show-stream (stream-cdr stream) (- n 1)))))

> (show-stream (stream-interval 1 1000000) 7)
⇝ 1 2 3 4 5 6 7 ...
```

- Antar også at vi har `stream-map` fra obligen.

Uendelige strømmer

- Vi har sett at en strøm er en sekvens som konstrueres mens den brukes.
- Kan dermed definere en *uendelig* sekvens, uten å faktisk beregne den.
- De naturlige tallene via en rekursiv strømgenerator:

```
> (define (integers-starting-from n)
    (cons-stream n (integers-starting-from (+ n 1))))

> (define nats (integers-starting-from 1))
```

- Veldefinert p.g.a. utsatt evaluering.
  - Hva mangler i forhold til rekursjonen vi har sett før?
  - Hva ville skjedd om vi brukte `cons`?
- Kan kombineres med andre strømprosedyrer og strømmer, f.eks.

```
> (define odds (stream-filter odd? nats))

> (show-stream odds 5) ⇝ 1 3 5 7 9 ...
```

Uendelige strømmer (forts.)

- Kan også definere uendelige strømmer direkte ved å la strømmen referere til seg selv rekursivt. (SICP: 'implisitt strømdefinisjon')
- Veldefinert p.g.a. utsatt evaluering.

```
> (define ones (cons-stream 1 ones))

> (define ones (cons 1 ones)) ⇝ ones: undefined; error.

> (define (add-streams stream1 stream2)
    (stream-map + stream1 stream2))

> (define nats
    (cons-stream 1 (add-streams ones nats)))
```

- Definisjonen av `nats` her fungerer fordi akkurat nok av strømmen er konstruert til at vi kan bruke den rekursivt i `add-streams`:
  - 2. element = 1. element + én
  - 3. element = 2. element + én
  - o.s.v.

Repetisjon: Fibonaccitall

- Illustrerte trerekursive prosesser med en prosedyre for å beregne tall i Fibonacci-rekken:
- $0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144 \ldots$
- Bortsett fra de to første er hvert tall summen av de to foregående.

$$\text{fib}(n) = \begin{cases} 0 & \text{hvis } n = 0 \\ 1 & \text{hvis } n = 1 \\ \text{fib}(n-1) + \text{fib}(n-2) & \text{ellers} \end{cases}$$

```
> (define (fib n)
    (cond ((= n 0) 0)
          ((= n 1) 1)
          (else (+ (fib (- n 1))
                   (fib (- n 2))))))

> (fib 5) → 5

> (fib 6) → 8

> (fib 7) → 13      ;; = 5 + 8

> (fib 8) → 21      ;; = 8 + 13

> (fib 9) → 34      ;; = 13 + 21
```

Fibonaccitallene som en uendelig strøm

- Kan bruke samme 'triks' som for `nats` til å definere fibonaccifølgen som en uendelig strøm `fibs`.
- Sørger for at akkurat nok av `fibs` finnes til at den kan brukes rekursivt:

```
> (define fibs
    (cons-stream 0
      (cons-stream 1
        (add-stream fibs (stream-cdr fibs)))))

> (show-stream fibs 20)
↪ 0 1 1 2 3 5 8 13 21 34 55 89 144 233 377 610 987 1597 2584 4181 .

> (stream-ref fibs 9) → 34
```

- Antall addisjoner for det n-te elementet i strømmen (SICP 3.57):
  - Dersom delay er implementert *med* memoisering: Lineær.
  - *Uten*: Eksponentiell.

Uendelig strøm av uendelige strømmer...

```
> (define (powers-of n)
    (define (iter x)
      (cons-stream x (iter (* x n))))
    (iter n))

> (show-stream (powers-of 2) 5) ⇝ 2 4 8 16 32 ...
```

```
> (define power-table (stream-map powers-of nats))

> (show-stream (stream-ref power-table 0) 5) ⇝ 1 1 1 1 1 ...

> (show-stream (stream-ref power-table 1) 5) ⇝ 2 4 8 16 32 ...

> (show-stream (stream-ref power-table 2) 5) ⇝ 3 9 27 81 243 ...

> (show-stream (stream-ref power-table 3) 5) ⇝ 4 16 64 256 1024

> (show-stream (stream-ref power-table 4) 5) ⇝ 5 25 125 625 3125
```

- Kan tenke på `power-table` som en tabell med uendelig mange og uendelig lange rader, der cellene ikke lages før vi trenger dem.

(Nest) siste oblig

- Oblig 3 med prekode.
- Oblig 3 skal afleveres i grupper (2 – 3 studerende)
- Hovedfokus: memoisering + strømmer.

3

Neste gang

- Mer om (uendelige) strømmer og utsatt evaluering.
- Hvordan definere egne *special forms*?
- Makroer: lar oss transformere kode før den blir evaluert eller kompilert.
- Strømmer, tid og tilstand.